

TOKAT ÇAMAĞZI (CİNCİFE) KÖYÜ'NDEKİ OSMANLI DÖNEMİ YAPILARI

Erkan ATAK (*)

Öz

Tokat'ın 15 kilometre kuzeydoğusunda, Tokat ile Niksar arasında yer alan Çamağzi Köyü'ne ait ilk kayıtlara XV. yüzyılın ortalarında rastlanmaktadır. Osmanlı Dönemi kayıtlarında "Cincife" ismiyle anılan Çamağzi'nin XV. yüzyıl tahrir defterlerinde merkez vilayete bağlı nahiyeler arasında gösterildiği anlaşılmaktadır. 19. yüzyılın ortalarında ise Çamağzi (Cincife)'nin ismi Tokat Merkez kazasına bağlı Komanat nahiyesi bünyesindeki köyler arasında geçmektedir. Mevcut bilgiler Çamağzi (Cincife)'nin Osmanlı döneminde belirli aralıklarla hem geliştiğini hem de gerilediğini göstermektedir.

Çamağzi (Cincife) köyünde Osmanlı Dönemi'nden kalma türbe, hamam ve çeşmeden oluşan yapılar grubu bulunmaktadır. Doğusunda hazire kısmı bulunan türbe son zamanlarda onarım geçirdiği için günümüze kadar sağlam gelebilmiştir. Harap durumdaki hamamın soyunmalık ve ılıkık kısımları günümüze ulaşamamıştır. Hamamın sıcaklığı, halvet hücreleri ve su deposu nispeten daha sağlam vaziyettedir. Çeşme ise diğer yapılara nazaran orijinal halini büyük oranda koruyarak günümüze gelebilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Tokat, Çamağzi Köyü, Türbe, Hamam, Çeşme.

Ottoman Structures in Tokat Çamağzi (Cincife) Village

Abstract

The first records belonging to Çamağzi Village between Tokat and Niksar, 15 kilometers north east of Tokat Province trace back to the middle of the 15th century. Called "Cincife" in the Ottoman records, Çamağzi was shown among the districts connected to the central county in the cadastral record books of the 15th century. In the middle of the 19th century, the name of Çamağzi (Cincife) is among the villages in Komanat District connected to

*) Yrd. Doç. Dr., Sakarya Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü, Sanat Tarihi Sanat Tarihi Ana Bilim Dalı,
(e-posta: erkanatak@sakarya.edu.tr). ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8977-8999>

Tokat Central Borough. Current information show that Çamağzı (Cincife) both developed and fell back to recess in certain intervals in the Ottoman period.

There is a group of constructions consisting of tombs, bath and fountain from the Ottoman period in Çamağzı (Cincife) Village. The tomb with a hazire to the east has gone through repairs in recent years. At present it is in good condition. The bath is in ruins. The undressing and warmth chambers didn't survive to this day. Heat, privacy rooms and water storage are in relatively better condition. The fountain largely maintained its original condition compared to other structures and survived to this day.

Keywords: Tokat, Çamağzı Village, Tomb, Bath, Fountain.

Giriş

Tokat zengin tarihi ve kültürel geçmişiyle Anadolu'nun önemli merkezlerinden birisidir. Tokat ve yöresinde Türk Dönemi devletleri ve beylikleri tarafından inşa edilmiş farklı türden birçok yapı günümüze ulaşabilmiştir. Tokat ve çevresi 1399 yılında Yıldırım Beyazıt tarafından Sivas'la beraber Osmanlı topraklarına katılmıştır (Uzunçarşılı, 1988: 299).

Çamağzı Köyü Tokat'ın 15 kilometre kuzeydoğusunda, Tokat ile Niksar arasında yer almaktadır. Çamağzı Köyü'nün ismi Osmanlı dönemi kayıtlarında "Cincife" olarak geçmektedir (Sezen, 2006: 110; Açıkkel A. ve Sağırlı A., 2005: 14; Şimşirgil, 1995: 129). Çamağzı'na (Cincife) ait ilk kayıtlara XV. yüzyılın ortalarında rastlanmaktadır. Tokat kazasının Osmanlı hâkimiyetine girmesinden sonra Cincife'nin dokuz nahiye arasında bulunduğu (Şimşirgil, 1995: 125), 1485 yılına ait tahrir defterlerinde ise yine merkez vilayete bağlı nahiyeler arasında gösterildiği anlaşılmaktadır (BOA. TD 2 (Fihrist)'den aktaran Açıkkel A. ve Sağırlı A., 2005: 14). Cincife'ye bağlı köy ve mezraların sayısı 1455-1574 yılları arasında benzer sayılarda kalmıştır. Cincife ortalama yedi köy ve dört mezra ile Tokat'taki en küçük nahiyeler arasında yer almaktadır. (Şimşirgil, 1995: 140). 19. yüzyılın ortalarında ise Cincife'nin ismi Tokat Merkez Kazası'na bağlı Komanat Nahiyesi bünyesindeki köyler arasında bulunmaktadır (Çiçek, 2006: 5). Çamağzı (Cincife)'nin Osmanlı döneminde XV.-XVII. yüzyıllarda nahiye olduğu XIX. yüzyıl itibariyle köy statüsüne gerilediği eldeki mevcut kayıtlardan anlaşılmaktadır.

Çamağzı Köyü'ndeki Türk Dönemi Yapıları: Çamağzı Köyü'nde türbe, hamam ve çeşmeden oluşan üç yapı günümüze ulaşabilmiştir. Türbe ve çeşme sağlam olup hamam ise harap durumdadır.

Türbe: Köye hâkim bir tepe üzerinde yer alan türbeye kod farkı yüksekliğinden dolayı merdivenlerle çıkış sağlanmaktadır. Günümüzde mezarlık olarak düzenlenmiş olan genişçe bir arsanın merkezinde bulunan türbenin doğusunda haziresi bulunur. 7.00x7.00 m. ölçülerinde kare planlı türbenin girişi kuzey cephede yer almaktadır (Çizim 1; Fotoğraf 1-4). Basık kemerli giriş açıklığı cephenin aksına yerleştirilmiştir. Doğu, batı ve güney cephelerin ortalarında birer mazgal pencere bulunan türbenin üzeri tromplarla geçilen

bir kubbeyle örtülmüştür. Cephelerin üst kısmı bir sıra profilli saçakla sonlandırılmıştır. Eğimli bir arazi üzerinde yer alan türbenin doğu cephesi daha yüksek kodda bulunur. Türbenin içerisinde kime ait olduğu bilinmeyen iki sanduka yer almaktadır. Türbede beden duvarlarında büyük oranda kesme taş ve yer yer moloz taşın inşa malzemesi olarak kullanıldığı görülmektedir. Cephelerin üst kısımlarında bir takım onarımlar gerçekleştirildiği malzeme farklılığından anlaşılmaktadır. Türbenin üzerini örten kubbe dış taraftan kurşunla içtende sıvayla kaplanmıştır. Ancak eski fotoğraflarında kubbede ve tromplarda tuğla malzeme kullanılmış olduğu anlaşılmaktadır (Gündoğdu vd., 2006: 162). Türbenin dış ve iç cephelerinde süsleme unsuru görülmemektedir. Buna karşın türbe içerisindeki sandukalarda ve doğudaki hazirede bulunan mezar taşlarında bir takım geometrik ve bitkisel kompozisyonlara yer verilmiştir.

Türbe içerisindeki taş sandukanın şahideliğinin üstünde bulunan kitabenin üzerinde palmet merkezli bitkisel bir kompozisyon bulunmaktadır. Ayaklık kısmının dış yüzüne ise madalyon içerisinde sekiz köşeli yıldız motifi yerleştirilmiştir (Çizim 4; Fotoğraf 6). Diğer sandukanın baş kaidesinde madalyon içerisinde Mühr-ü Süleyman ve üçgenlerden müteşekkil geometrik bir kompozisyon yer almaktadır.

Türbe haziresindeki mezar taşlarının bir kısmında sekiz kollu çiçek, altıgen ve kandil motiflerinin yanı sıra madalyon ve damla formu çerçeveler içerisinde Mühr-ü Süleyman ve üçgenlerden oluşan geometrik kompozisyonlar bulunmaktadır (Çizim 3-9; Fotoğraf 5-9).

Türbenin inşa kitabesi mevcut değildir. Bu nedenle kesin bir tarihlendirme yapılamamaktadır. Hazire içerisinde yer alan mezar taşlarından birinin üzerinde M.1448 tarihinin okunduğu ifade edilmektedir (Gündoğdu vd., 2006: 162). Ancak araştırmamızda söz konusu mezar taşına rastlayamadık. Günümüzde mevcut olmasa da söz konusu mezar taşı türbenin tarihlendirilmesinde önemli bir belgedir. Bunun yanı sıra hazire ve türbe içerisinde yer alan mezar taşlarında görülen kandil içerisinde Mühr-ü Süleyman ve üçgenlerden oluşan geometrik kompozisyonların benzerleri XV.-XVI. yüzyıla tarihlenen bir takım mezar taşında da karşımıza çıkmaktadır (Biçici, 2012: 645). Bu veriler türbenin XV. yüzyıl içerisinde inşa edilmiş olabileceğine işaret etmektedir.

Hamam: Köy merkezinde bulunan hamamın günümüzde sadece sıcaklık kısmı ve su deposu mevcuttur (Fotoğraf 10-12). Soyunmalık ve ılıkılık bölümleri günümüze ulaşmamış hamamın kuzey cephesi bir samanlıkla kapatılmıştır. Hamamın iç kısmı bakımsızlıktan oldukça yıpranmış ve molozlarla dolmuştur. Hamamın sıcaklık kısmının batısında ılıkılık mekânına ait olması muhtemel temel kalıntıları bulunmaktadır. Hamamın sıcaklığına giriş batı cephesinden açılan sivri kemerli bir kapıdan sağlanır. Kapı cephenin kuzey kenarına yakın bir konumda açılmıştır. Pandantif geçişli kubbeyle örtülü sıcaklığın güney cephesinde bir kurna nişi bulunmaktadır. Kubbenin merkezinde ongen formu bir tepe penceresi yer almaktadır (Fotoğraf 14). Bu mekânın doğu cephesine ve kuzey cephesine açılan kapılarla halvet hücrelerine geçiş sağlanmaktadır. Kuzey cephenin doğu tarafına yakın bir konumda açılan sivri kemerli kapı vasıtasıyla geçilen halvet hücresinin üzeri

pendantiflerle geçilen bir kubbeyle örtülüdür. Halvetin kuzey ve batı cephelerinde birer kurna nişi yer almaktadır. Ancak kurnalar günümüzde mevcut değildir. Mekânı örten kubbenin merkezinde ongen tepe penceresi yer almaktadır (Fotoğraf 16). Bu halvet hücresi doğu cephesinin ortasında, üst bölüme açılan düşey dikdörtgen bir açıklıkla su deposu olması muhtemel mekâna bağlanmaktadır. Hamamdaki ikinci halvet hücresine sıcaklığın doğu cephesine açılan bir kapıyla geçiş sağlanmaktadır. Sivri kemerli kapı cephenin kuzey tarafına yakın konumda açılmıştır. Bu halvet diğer halvete göre daha harap vaziyettedir (Fotoğraf 17). Mekânın üzeri pendantiflerle geçilen bir kubbeyle örtülmüş, kubbe büyük oranda yıkılmıştır (Fotoğraf 18). Mekânın doğu, kuzey ve güney cephelerinde kurnalara ait nişlerin izleri görülmektedir. Hamamın kuzeydoğusunda kuzey-güney doğrultulu su deposu olması muhtemel mekân bulunmaktadır (Fotoğraf 19). Su deposunun batı cephesinde birinci halvet, güney cephesinde ikinci halvet yer almaktadır. Mekânın üzeri beşik tonozla örtülmüştür. Tonozun ortasına kare bir tepe penceresi açılmıştır. Su deposunun doğu cephesi kısmen yıkılmış ve cephenin ortasında yaklaşık 1.50 m. ölçülerinde bir açıklık meydana gelmiştir.

Hamamın inşasında büyük oranda moloz taş malzeme kullanılmıştır. Duvarlar yığma duvar tekniğinde inşa edilmiş, köşelerde ve kapı sövelerinde düzgün blok taşlara yer verilmiştir. Kemerler, örtüye geçişler, iç mekânları bölen duvarlar, kubbelere ve tonozda tuğla malzeme kullanılmıştır. İç mekânlardaki sıvanın bir kısmı dökülmüştür.

Günümüze oldukça harap vaziyette gelen hamamın inşa kitabesi mevcut değildir. Kare bir sıcaklık etrafında sıralanan halvet hücreli tipin bir varyasyonunun uygulandığı örneklere XIV-XVIII. yüzyıllar arasında rastlanmaktadır (Eyice; 1960: 111-112; Ürer, 2002: 42). Bu geniş zaman aralığı tarihlendirme yapmak için yeterli değildir. Ancak mevcut kayıtlardan Çamağzı (Cincife)'nin XV-XVII. yüzyıllar arasında nahiye olduğu daha sonraki dönemlerde köy statüsüne gerilediği anlaşılmaktadır (Şimşirgil, 1995: 125; Açıklık A. ve Sağırılı A., 2005: 14; Çiçek, 2006: 5). Hamamın Cincife'nin nahiye olduğu dönemlerde inşa edilmiş olması akla yatkın durmaktadır. Bu durumda XV-XVII. yüzyıllar arasında inşa edilmiş olması muhtemeldir. Yine de tam bir tarihlendirme yapmak şu anki verilerle mümkün gözükmemektedir.

Çeşme: Çamağzı Köyü merkezinde, hamamın kuzeybatısında bir evin cephesine bitişik vaziyettedir. Tek cepheli çeşme, kemersiz bir cephe kuruluşuna sahiptir. Yatay dikdörtgen çeşmenin önünde bir yalak yer almaktadır (Çizim 2; Fotoğraf 21).

Çeşme cephesi üç taraftan iki sıra iç bükey, bir sıra dış bükey profilli silmelerle çevrelenmiştir. İki yanda ise birer sütünce bulunmaktadır. Çeşmenin ayna taşı "S", "C" kıvrımlarından meydana gelen dekoratif kemerli bir niş içerisine alınmıştır (Fotoğraf 22). Ayna taşı yüzeyinde iki musluk deliği bulunmaktadır. Musluk deliklerinin üstünde, ortaya yuvarlak kemerli bir tas nişi açılmıştır. Nişin iki ucu volütlerle sonlandırılmıştır. Nişin hemen üstünde kısa kenarları palmetlerle sonlanan yatay dikdörtgen bir kartuş yer almaktadır. Kartuşun hemen üstünde iki ucu volüt kıvrımı şeklinde nihayetlendirilmiş yatay formda daha büyük ölçülerde bir kartuş daha yer almaktadır. Bu kartuşun iki ucunda

asılı vaziyette püskülü andıran motifler bulunmaktadır. Cephenin üst köşelerinde yuvarlak hatlı çizgilerle oluşturulmuş, kıvrımlı, stilize bitkisel kompozisyonlar yer almaktadır. Çeşme cephesini iki yandan sınırlandıran sütuncelerin yüzeyleri ortada çiçek motiflerinin bulunduğu kıvrımlı silmelerle dolgulanmıştır. Söz konusu silmelerle, sütunceleri verev şekilde saran bir izlenim uyandırılmıştır. Sütunceler en üstte içleri baklava dilimleriyle doldurulmuş yatay silmelerle sonlandırılmıştır.

Çeşme yalağının ön cephesi iki sıra dış bükey ve bir sıra iç bükey profilli silmelerle kuşatılmıştır. Cephenin yüzeyinde yatay dikdörtgen bir kartuş bulunmaktadır. Kartuşun kısa kenarları çapraz iç bükey çizgilerle oluşturulmuştur. Her iki uçta palmeti andıran birer bitkisel kompozisyon bulunmaktadır (Fotoğraf 23).

Çeşmenin inşasında kesme ve blok taşlar kullanılmıştır. Cepheyi çevreleyen silmeler kesme taş malzemeyle yapılmıştır. Çeşme cephesinin üst kısmı yatay dikdörtgen bir adet yekpare blok taştan; alt kısmı üç adet blok taştan oluşmaktadır. Sağlam vaziyette olan çeşmenin her iki musluk deliğinden de su akmaktadır. Yalak kısmı ise günümüzde sokak seviyesi yükseldiğinden kısmen gömülü vaziyettedir.

Çeşmenin inşa kitabesi mevcut değildir. Çeşmenin cephe düzeni tarihlendirme konusunda bize yardımcı olmaktadır. Çeşme, kemersiz düz cepheli ve iki yandan sütunlarla sınırlandırılmış düzende inşa edilmiştir. Ayrıca ayna taşı ise “S”, “C” kıvrımlı dekoratif bir kemere sahiptir. Osmanlı’da 18. yüzyıl ve sonrasında kemersiz düz cepheli, sütun veya plasturlarla sınırlandırılan ve dekoratif kemerli ayna taşlarına sahip çeşmelerin yaygınlaştığı görülmektedir (Pilahvarian, 2002: 249). Özellikle 19. yüzyıl ve 20. yüzyılda bu düzende inşa edilen çeşmelerin sayısı artmıştır. Ayrıca Çamağzı Köyü Çeşmesi’nin ayna taşında görülen püskül motifi yine 18. ve 19. yüzyıllar içerisinde inşa edilen çeşmelerin bir kısmında kullanılan motifler arasındadır (Barışta, 1993: 77; Barışta, 1992: 13; Pilahvarian, 2002: 250). Çamağzı Köyü Çeşmesi’ne yakın coğrafyada inşa edilen Niksar Hoca Sultan Çeşmesi (1897-98), Niksar Ulu Cami Çeşmesi (1915) (Çal, 1989: 78-79; Kaşıkeman, 2005: 279-283) ve Çamlıbel Köyü Çeşmesi (XIX. yy) (Gündoğdu vd., 2006: 305) benzer cephe düzenine sahip örnekler arasındadır. Söz konusu örneklerden yola çıkılarak Çamağzı Köyü Çeşmesi’nin XIX. yüzyıl sonu - XX. yüzyıl başlarında inşa edilmiş olduğu söylenebilir.

Değerlendirme ve Sonuç

Çamağzı Köyü’nde yer alan Türk dönemi yapılarından türbe büyük oranda yenilenmiş vaziyettedir. Türbe, kare planlı kübik gövdeli plan şemasında inşa edilmiştir. Kübik bir alt yapının kubbe ile örtülmesi esasına dayanan türbe biçimlerine X. yüzyıldan itibaren Mezopotamya’dan Orta Asya’ya kadar geniş bir coğrafya da rastlanmaktadır (Arık, 1967: 58). Samanoğulları dönemine ait İsmail Samani Türbesi (849-907), Karahanlılar’dan Tim Arap Ata Türbesi (978), Ayşe Bibi Türbesi (XI. yy.) ve Balacı Hatun Türbesi (XI. yy.) (Tuncer, 1986: 13-15) bu tipin erken örnekleri arasındadır. Anadolu’da XIII. yüzyıldan itibaren görülmeye başlayan ve XIV. yüzyıldan itibaren gittikçe yaygınlaşan kübik göv-

deli türbelerin erken örneklerinden birisi Kayseri Pınarbaşı'ndaki Melik Gazi Türbesi'dir. Develi Seyyid Şerif Türbesi (1295) ve Sahip Ata Türbesi (1268) bu tipin farklı varyasyonlarının görüldüğü yapılar arasındadır (Arık, 1967: 79). Konya'da Hoca Fakih Türbesi (1222), Evhadüddin Kirmani Türbesi (XIII. yy.), Hoca Cihan Türbesi (XIII. yy.), Şeyh Alaman Türbesi (1288) ve Afyon Yusuf Bin Yakub Türbesi (1279) (Önkal, 1996: 240-283) kübik gövdeli, kubbe ile örtülü plana sahip türbelerden bazılarıdır. Osmanlı döneminde Bursa'da Muradiye türbeler topluluğu içerisindeki Gülşah Hatun (XV. yy.), Şirin Hatun (XV. yy.), Mükribe Hatun (1515) ve Gülruh Hatun (1502) türbeleri (Önkal, 1992: 19), Bursa Abdal Mehmed Türbesi (1450) ve Merzifon Piri Baba Türbesi (XV. yy.) (Çerkez, 2007: 66-69) kübik bir alt yapının kubbeye örtülmesi esasına dayanan yapılar arasındadır. Bir giriş mekânı ya da revak bölümü eklemeleriyle farklı biçimlerde de tatbik edilen bu plan şeması daha sonraki dönemlere ait birçok Osmanlı türbesinde uygulanmıştır.

Çamağzı Köyü Türbesi'nin içerisinde ve hazire bulunan bir takım mezar taşında kandil, Mühr-ü Süleyman, sekiz kollu çiçek, altıgen gibi motiflerin yer aldığı geometrik süsleme unsurları bulunmaktadır. Sembolik bir anlam taşıyan kandil motifi Türk dönemi mezar taşlarında erken dönemlerden itibaren sıklıkla kullanılmaktadır. Kimi zaman mezar taşının yüzeyini kaplayan ana motif durumundaki kandiller farklı motifler ve nişler içerisinde de tasvir edilmişlerdir (Kalfazade S. ve Ertuğrul Ö., 1989: 26). Erken dönem örnekleri sade tutulan kandillerin (Çerkez, 2000: 344) batılılaşma ile beraber daha zengin bir çeşitlilikte ele alındıkları görülmektedir. Türbe içerisinde mezar taşlarında kandillerin madalyon içerisinde Mühr-ü Süleyman ve üçgenlerden müteşekkil motiflerle beraber tasvir edildikleri görülmektedir. Türk dönemi mezar taşlarında erken devirlerden beri sıklıkla kullanılan Mühr-ü Süleyman Hz. Süleyman'ın mührünü ifade etmektedir. (Çam, 1993: 207-230). Farklı sembolik anlamlar taşıyan önemli bir motif olarak karşımıza çıkan Mühr-ü Süleyman'ın bulunduğu yere şeytanın giremediğine dair halk inancı bu motifin farklı malzemeler üzerine işlenen merkez motiflerden birisi olmasını sağlamıştır. Mühr-ü Süleyman mezar taşlarında ölünün kabir azabından kurtulması ve kabirden şeytanı uzak tutması için kullanılmıştır (Pala, 2006: 524-526). Türbe içerisindeki ve haziredeki mezar taşlarında bulunan bu tasvirlerin benzerleri Patnos (Çetin, 2015: 92-93), İznik (Biçici, 2012: 645) ve Edirne (Baş, 2009: 268-273) gibi farklı coğrafyalardaki Selçuklu ve Osmanlı dönemi mezar taşlarında karşımıza çıkmaktadır.

Çamağzı Köyü'ndeki hamam oldukça harap bir vaziyette günümüze gelebilmiştir. Hamamın soyunmalık ve ılıklik kısımları yıkılmıştır. Sıcaklık bölümü ve su deposu sağlam vaziyettedir. Plan şeması itibariyle kare bir sıcaklık etrafında sıralanan halvet hücreli tipi andırmaktadır. Ancak söz konusu tipin örneklerine göre daha düzensiz, münferit bir plana sahiptir. Bursa Girçik Hamamı (XIV. yy.), Bursa Ulu Camii Hamamı (14.yy) (Eyice; 1960: 111-112), Edirne Sokullu Mehmet Paşa Hamamı kadınlar bölümü (XVI. yy.) (Erken, 1973: 415-417), Yeşilhisar Çarşı Hamamı (XVII. yy. sonu-XVIII. yy. başı) (Denktaş, 2000: 204-207), İzmir Tevfik Paşa Hamamı (XVIII. yy.) (Ürer, 2002: 39-42), Aydın Cemal Bey Hamamı (XVIII. yy.) (Erken, 1983: 695-696), Erzurum Saray Hamamı

(1707) (Köşklü, Z. ve Çınar, S., 2010: 124-126) ve Erbaa Hacı Ahmet Hamamı kadınlar bölümü (XX. yy.) (Eravşar, 2004: 110-116) bu tipte inşa edilmiş hamamlardan bazılarıdır. Çamağzı Köyü Hamamı söz konusu örneklerin yanı sıra Niksar Kale Hamamı (XII. yy.) (Eravşar, 2004: 28-32) ve Erzurum Askeri Hamamı (Köşklü, Z. ve Çınar, S., 2010: 119-120) gibi münferit planlı bazı hamamlarla da benzer plan özellikleri göstermektedir.

Çamağzı Köyü Çeşmesi, köydeki diğer yapıların aksine büyük oranda sağlam vaziyette günümüze gelebilmiştir. Çeşmenin cephe kuruluşu kemersiz ve alınlıksız yapısıyla dikkat çekmektedir. Osmanlı çeşme mimarisinde alınlıksız, kemersiz çeşme cepheleri 18. yüzyılda karşımıza çıkmaya başlamış ve bu tarz çeşmelerin yapımı 19. yüzyıl ve 20. yüzyılda yaygınlık kazanmıştır. Niksar Hoca Sultan Çeşmesi (1897), Niksar Ulu Camii Çeşmesi (1915), Lülecizade Kardeşler Çeşmesi (1921) (Çal, 1989: 78-80; Kaşıkeman, 2005: 279-294), Çamlıbel Köyü Çeşmesi (XIX. yy) (Gündoğdu vd., 2006: 305) yakın coğrafyadaki örneklerdendir. Ayrıca, Afyon Boyacıoğlu Çeşmesi (1926), Burmalı Çeşme (XIX. yy.), Ali Vezir Çeşmesi (1926), Ak Mescid Camii Çeşmesi (1904) (Karasu, 2006: 103-145), Edirne Yeniçeriler Çeşmesi (Karademir, 2007: 47-48), Saksığan Çeşmesi (Karademir, 2007: 176-177), Erzurum Emirkurbu Çeşmesi II (1903) (Yurttaş, H. Ve Özkan, H., 2002: 93), Çanakkale Cezairli Hasan Paşa Çeşmesi (1767) (Çaylak, 1997: 62-63), Koca Çeşme Köyü Çeşmesi (1746) (Uysal, 2011: 177), Divanyolu Hacıbeşir Ağa Çeşmesi (1744) (Tay, 2015: 30-33), Sadrazam Seyyid Hasan Paşa Çeşmesi (1744), Hatice Hanım Çeşmesi (1827), Sadrazam İsmail Ağa Çeşmesi (1904), Safer Bin Nebi Çeşmesi (1927) (Tanışık, 1943: 174-302) alınlıksız, kemersiz cephe kuruluşuna sahip çeşmeler arasında yer alırlar.

Çamağzı Köyü Çeşmesi alınlık kısmı “S” , “C” kıvrımlı dekoratif kemere sahip bir niş şeklinde düzenlenmiştir. Farklı varyasyonları olan bu tarz dekoratif kemerler yine 18. yüzyılda görülmekle beraber 19. yüzyıl ve sonrasında yaygınlık kazanmıştır. Nuri-osmaniye Camii son cemaat yeri giriş kapısı yanındaki çeşmenin alınlık kısmı “S”, “C” kıvrımlı dekoratif bir kemere sahiptir (Barışta, 1993: 67). Osmancık Baltacı Mehmet Paşa Çeşmesi II (1705) (Okumuş, 2017: 70), Bayramiç Dede Çeşmesi (1739) (Çaylak, 1997: 54-55), Gelibolu Yeni Çeşme (1824) (Çaylak, 1997: 101-103), Kocaeli Zeliha Hanım Çeşmesi (1783) (Ölmez, 2012: 128-132), Elazığ Karasungur Köyü Çeşmesi (1895-96) (Aktaş, 2009: 191-196), Afyon Hacı Hüseyin Çeşmesi (1905) (Karasu, 2006: 108-112), Niksar Hoca Sultan Çeşmesi (1897) (Çal, 1989: 78) Çamağzı Köyü Çeşmesi'yle benzer örnekler arasındadır.

Çeşme süsleme unsurları bakımından zengindir. Çeşmenin ayna taşında yer alan püskülü andıran motifler 19. yüzyıl çeşmelerinde görülen süsleme unsurlarıdır. Kaptan Hacı Hüseyin Paşa Çeşmesi (1732), Topçubaşı İsmail Ağa Çeşmesi (1731), Topkapı III. Ahmed Çeşmesi (1728), Hacı Mehmed Ağa Çeşmesi (1732), Taksim Maksemi I. Mahmut Çeşmesi (1733), Tophane I. Mahmut Çeşmesi (1732) (Barışta, 1993: 77), Ortaköy Damat İbrahim Paşa Çeşmesi (1723) (Barışta, 1992: 13) gibi birçok 18. yüzyıl örneklerinde püskülü andıran aşağı doğru yönlendirilerek verilmiş motifler bulunmaktadır. Ayrıca çeş-

menin iki yanda dekoratif sütuncelerle sınırlandırılması Osmanlı çeşme mimarisinde 18. yüzyıl ve sonrasında karşılaştığımız özellikler arasında yer almaktadır.

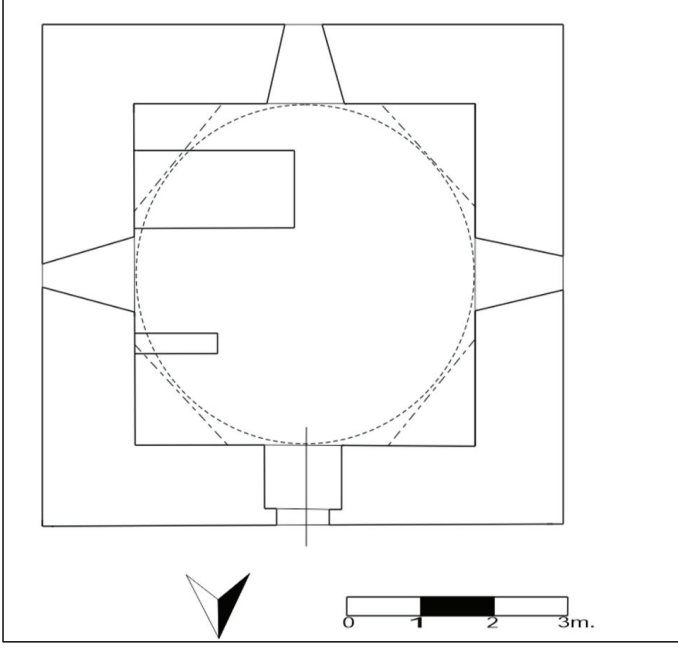
Sonuç olarak; Çamağzı Köyü'nde günümüze ulaşan yapılar köyün Osmanlılar döneminde XV. yy ile XIX. yüzyıllar arasında bir takım imar faaliyetlerinin gerçekleştirdiği yerleşim yerlerinden olduğunu göstermektedir. Adına ilk olarak XV. yüzyılın ortalarında ki kayıtlarda rastladığımız köyün 20. yüzyıla kadar belirli aralıklarla hem gelişip hem de gerilediği görülmektedir. Köy içerisindeki türbe son dönemlerde restore edilmiştir. Ancak oldukça harap vaziyetteki hamam gün geçtikçe tahrip olmaktadır. Diğer iki yapıya göre daha sağlam vaziyetteki çeşme ise XIX. yüzyıl özellikleri gösteren cephe kuruluşuyla Osmanlı'nın son dönemlerinde de köyde imar faaliyetlerine yer verildiğini göstermektedir.

Kaynakça

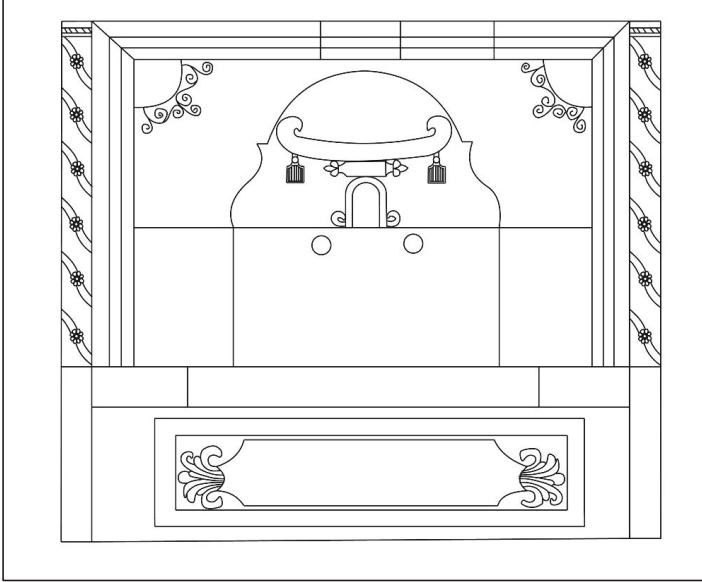
- Açıkel A. ve Sağırılı A. (2005). *Osmanlı döneminde Tokat merkez vakıfları-vakfiyeler*. Tokat: Cilt 1. Gaziosmanpaşa Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Aktaş, A.F. (2009). *Elazığ ili çeşmeleri*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Arık, M.O. (1967). Erken devir Anadolu-Türk mimarisinde türbe biçimleri. *Anadolu (Anatolia)*. 11. 57-119.
- Barıştı, H.Ö. (1992). *İstanbul çeşmeleri (Ortaköy Damat İbrahim Paşa çeşmesi)*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Barıştı, H.Ö. (1993). *İstanbul çeşmeleri (Kabataş Hekimoğlu Ali Paşa meydan çeşmesi)*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Baş, E. (2009). *Edirne Beylerbeyi Camii haziresi'nde bulunan mezar taşları*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Edirne: Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Biçici, H.K. (2012). İznik müzesindeki kandil ve şamdan motifli mezar taşları. *Turkish Studies*, 9/10, p.637-661. <http://turkishstudies.net/Makaleler/203859777> adresinden 17 Ekim 2017'de alınmıştır.
- Çal, H. (1989). *Niksar'da Türk eserleri*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Çam, N. (1993). Türk ve İslam sanatlarında altı kollu yıldız (Mühr-i Süleyman). *Prof. Dr. Yılmaz Önge Armağanı, Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Merkezi*, 207-230.
- Çaylak, A. (1997). *Çanakkale çeşmeleri*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı.
- Çerkez, M. (2000). Eyüpsultan mezarlıklarında kandil motifleri. *Tarihi, Kültürü ve Sanatıyla III. Eyüpsultan Sempozyumu*, 28-30 Mayıs 1999, İstanbul, 338-365.
- Çerkez, M. (2007). Merzifon türbeleri. *Erzurum Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi*, 11, 65-82.

- Çetin, Y. (2015). Ağrı mezar taşlarında form ve bezeme unsurları. *Jass International Journal of Social Science*, Number 40, 87-105.
- Web:file:///C:/Users/Sau/Downloads/1302470317_7Do%C3%A7.%20Dr.%20Yusuf%200%C3%87ET%C4%B0N%20(2).pdf adresinden 17 Ekim 2017'de alınmıştır.
- Çiçek, H. (2006). *Tokat merkez sancağı'nın sosyo-ekonomik durumu (1800-1850)*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Denktaş, M. (2000). *Kayseri'deki tarihi su yapıları (çeşmeler, hamamlar)*. Kayseri: Kıvılcım Yayınevi.
- Erayşar, O. (2004). *Tokat tarihi su yapıları (hamamlar)*. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Erken, S. (1973). Edirne hamamları. *Vakıflar Dergisi*. 10. 403-420.
- Erken, S. (1983). *Türkiye'de vakıf abideler ve eski eserler*. Ankara: Cilt 1, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Eyice, S. (1960). "İznik'te büyük hamam ve Osmanlı devri hamamları hakkında bir deneme". *Tarih Dergisi*. Cilt 11. 15. 99-120.
- Gündoğdu, H. vd. (2006). *Tarihi yaşatan il Tokat*. Ankara.
- Kalfazade, S., ve Ertuğrul, Ö. (1989). Kandil ve kandilin motif olarak Anadolu Türk sanatındaki kullanımı üzerine. *Sanat Tarihi Araştırmaları Dergisi*. Cilt 2. 5. 23-34.
- Karademir, M. (2007). *Edirne çeşmeleri*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karasu, G. (2006). *Afyon çeşmeleri*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kaşıkeman, Ö. (2005). *Tokat ili ve Niksar ilçesi çeşme ile şadırvanları*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Köşklü Z. ve Çınar, Z. (2010). Erzurum'da Osmanlı dönemi hamamları, *Erzurum Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi*. 18. 117-138.
- Okumuş, E. (2017). *Çorum çeşmeleri*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ölmez, F. (2012). *Kocaeli çeşmeleri*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Önkal, H. (1992). *Osmanlı hanedan türbeleri*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Önkal, H. (1996). *Anadolu Selçuklu türbeleri*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını.
- Pala, İ. (2006). "Mühr-i Süleyman", *TDV İslam Ansiklopedisi*. Cilt 31. 524-526.
- Pilehvarian, N. (2002). "Osmanlı çeşme mimarisi", *Türkler Ansiklopedisi*. Cilt 12. 247-251.

- Sezen, T. (2006). *Osmanlı Yer Adları*, Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü.
- Şimşirgil, A. (1995). “XV-XVI. asırlarda Tokat kazâsında kır-iskân merkezleri ve bazı hususiyetleri”, *Bir Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*. 3. 125-140.
- Tanişik, İ.H. (1943). *İstanbul çeşmeleri*. İstanbul: Cilt 1, İstanbul Maarif Matbaası.
- Tay, L. (2015). Hacı Beşir Ağa'nın inşa ettirdiği çeşmeler. *Akdeniz Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Sanat Dergisi*, Cilt 8. 16. 12-50.
- Tuncer, O.C. (1986). *Anadolu kümbetleri -1- Selçuklu dönemi*, Ankara.
- Uysal, A.O. (2011). Çanakkale ili ortaçağ ve Türk dönemi yüzey araştırması 2009 yılı çalışmaları. 28. *Araştırma Sonuçları Toplantısı 24-28 Mayıs 2010*. Cilt 3. 173-186.
- Uzunçarşılı, İ.H. (1988). *Osmanlı tarihi*. Ankara: Cilt 1, Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Ürer, H. (2002). *İzmir hamamları*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Yurttaş, H. ve Özkan, H. (2002). *Tarihi Erzurum çeşmeleri ve su yolları*, Erzurum: Erzurum Büyük Şehir Belediyesi Yayınları.

Çizim 1: Çamağzı Köyü Türbesi Planı

Çizim 2: Çamağzı Köyü Çeşmesi Cephe Çizimi

Fotoğraf 1: Türbe Kuzey Cephe

Fotoğraf 2: Türbe Doğu ve Güney Cepheler

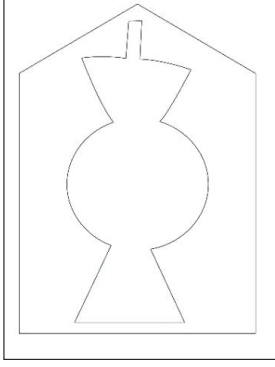

Fotoğraf 3: Türbe Batı Cephe

Fotoğraf 4: Türbe İç Mekân Sandukalar

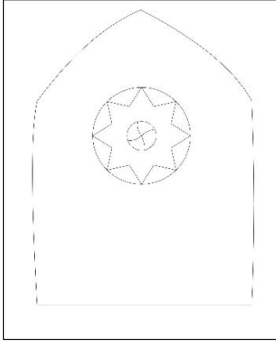

Çizim 3: Mezar taşı
(Kandil Motifi)

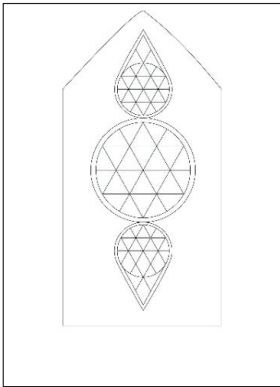
Fotoğraf 5: Mezar Taşı
(Kandil Motifi)

Çizim 4: Mezar taşı
(Sekiz Köşeli Yıldız Motifi)

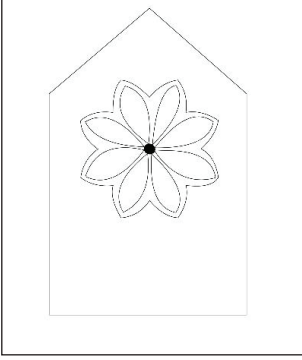
Fotoğraf 6: Mezar Taşı
(Sekiz Köşeli Yıldız Motifi)

Çizim 5: Mezar taşı
(Mühr-ü Süleyman Motifi)

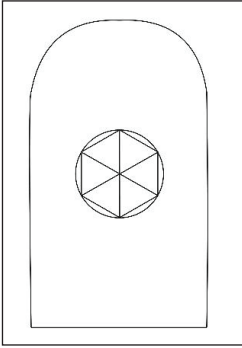
Fotoğraf 7: Mezar Taşı
(Mühr-ü Süleyman Motifi)

Çizim 6: Mezar Taşı
(Sekiz Kollu Çiçek Motifi)

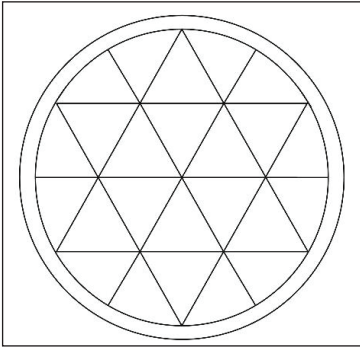
Fotoğraf 8: Mezar Taşı
(Sekiz Kollu Çiçek Motifi)

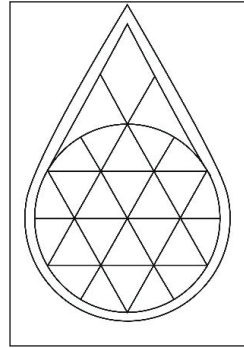
Çizim 7: Mezar taşı
(Altıgen)

Fotoğraf 9: Mezar Taşı
(Altıgen)

Çizim 8: Mezar taşı
(Mühr-ü Süleyman ve Üçgenler)

Çizim 9: Mezar Taşı
(Mühr-ü Süleyman ve Üçgenler)

Fotoğraf 10: Hamam Batı Cephe (Sıcaklık Girişi)

Fotoğraf 11: Hamam Güney Cephe

Fotoğraf 12: Hamam Doğu Cephe (Su deposu)

Fotoğraf 13: Hamam Sıcaklık Mekânı

Fotoğraf 14: Hamam Sıcaklık Mekâmi Kubbe

Fotoğraf 15: Hamam 1. Halvet

Fotoğraf 16: Hamam 1. Halvet Kubbe

Fotoğraf 17: Hamam 2. Halvet

Fotoğraf 18: Hamam 2. Halvet Kubbe Kalıntısı

Fotoğraf 19: Hamam Su Deposu

Fotoğraf 20: Hamam Örtü Sistemi

Fotoğraf 21: Çeşme Genel Görünüş

Fotoğraf 22: Çeşme Ayna Taşı

Fotoğraf 23: Çeşme Yalak